
PÓLIK Ádám

Sajátos nevelési igényű hallgatók támogatása a felsőoktatásban

Bevezetés

Vizsgálatom fókuszában a sajátos nevelési igényű hallgatók vizsgálata áll, személyiségük, helyzetük és nehézségeik az oktatási rendszerben. A témaválasztásom oka, hogy társadalmunkban egyre nagyobb figyelmet szentelnek az SNI-s diákok, hallgatók segítésére, több tekintetben is aktuális ezáltal. Nagyjából 3 éve segítik aktívan különböző szempontból hátrányos helyzetű tanulókat, legyen ez szellemi (sajátos nevelési igény) vagy fizikai hátrányos helyzet (például kerekesszékes hallgató). A segítségnyújtás Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem HSZI (Hallgatói Szolgáltatási Igazgatóság) hatáskörén belül történik, Korrepetitor Program a hivatalos megnevezés. Ennek lényege, hogy felmerülő igény esetén a kapcsolattartó kollégák és kolleginák megpróbálják lehetőségükhöz mérten kielégíteni a releváns hiányosságokat. Ennek megfelelően segítő „magántanárokat” (korrepetitor) rendelnek az adott diák adott tantárgyához szerződéses formátumban a releváns félév időtartamára.

Céлом, hogy bemutassam, milyen támogatási forma érhető el az SNI-s hallgatók számára a felsőoktatásban. Mindemellett a megvizsgált hallgatók intellektuális képességeinek, kiemelkedő képességeinek, tanulási stílusuknak és attitűdjeiknek feltérképezése is megjelenik. Ezen kívül szeretném megismerni, hogy a felsőoktatási intézményben való jelenlegi boldogulásuk hogyan alakul, és korábban hogyan tudtak alkalmazkodni a hátrányos helyzetükhöz a középiskolában. A vizsgálatom célja az is, hogy a sajátos nevelési igényű tanulókkal kapcsolatos ismereteket mélyítsem, és ezáltal hozzájáruljak a társadalom egy bizonyos szegmensének jobb megértéséhez.

Sajátos nevelési igény általános háttere

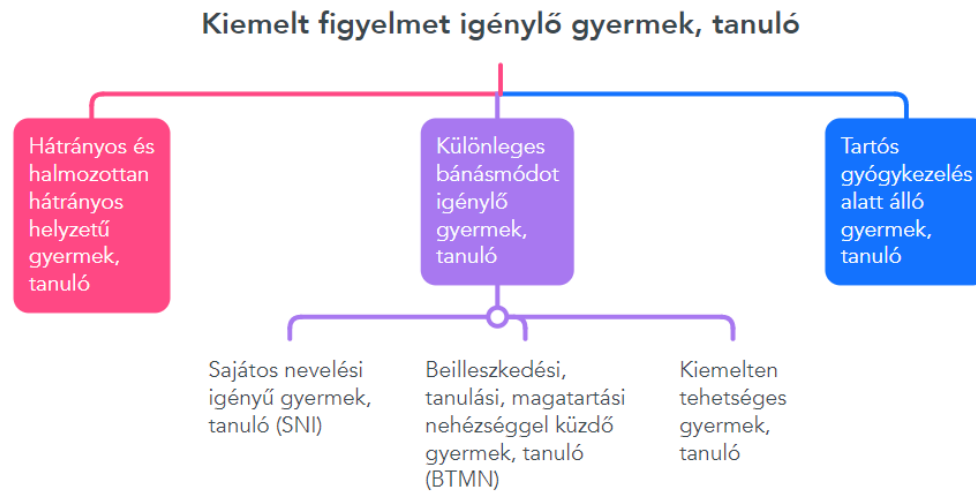
A sajátos nevelési igény (röviden: SNI) tekintetében fontos megállapítani, hogy ez nem önmagában egy diagnosztikus kategorizálás, hanem egy jelző, amely többletjogokat biztosít az érintett személyek számára. A nemzetközi gyakorlatban (OECD szerint) a különleges gondozást igénylő tanulóknak három kategória különíthető el: súlyos képességzavarok (angolul: disabilities), nehézségek (angolul: difficulties), hátrányok (angolul: disadvantages) (Sajátos nevelési igény problémaköre, 2023) (Margit, 2023)

Magyarországon az SNI-s gyermekekre vonatkozó szabályozás több módosításon is átesett az évek alatt (1993-tól kezdődően). Legutóbb a 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről határozta meg az SNI-s kategóriákat.

Kiemelt figyelmet igénylő gyermek, tanuló:

- Különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló
 - Sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló
 - Beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek, tanuló
 - Kiemelten tehetséges gyermek, tanuló
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény szerint hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermek, tanuló.
- Tartós gyógykezelés alatt álló gyermek, tanuló.

1. ábra: A kiemelt figyelmet igénylő tanulók csoportosítása

A 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről megfogalmazása alapján az SNI-s gyermek, tanuló az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd. (Net Jogtár, 2023)

Az SNI „leküzdésére” az átlagostól eltérő, emelt szintű figyelem, segítség szükséges a külső személyek felől. Lehet konkrét pénzügyi, például állami támogatás különböző eszközökre (például kerekesszék), melyek a hétköznapokat segítik a hátráltatott körülményű tanulóknak. Ezen felül lehet személyi, mikor adott esetben szakembereket bocsátanak az különböző hátrányokkal küzdő tanulók számára (iskolai pszichológus, tanulást segítő asszisztens, magántanár, stb.). Valamint eszközbeli segítség is előfordulhat, ez általánosabb fejlesztő intézkedéseket foglal magába, mint például a közintézmények akadálymentesítése, fejlesztő taneszközök beszerzése, stb. Fontos, hogy ezen segítségek mindig személyre szabottak valamilyen szinten. (Margit, 2023) (Sajátos nevelési igény problémaköre, 2023) (Net Jogtár, 2023)

Sajátos nevelési igény legismertebb megjelenési formái

A diszlexia általános meghatározásban ez az olvasás zavarát jelenti. A „dys” görögül a hibás funkcióra, a „legere” latinul az olvasásra utal, ezekből tevődik össze a diszlexia szó. Ez gyakorlatilag a tanulási zavarok egy csoportjába sorolható, ami az olvasás terén való visszamaradott fejlődést jelent. Ez lehet örökletes is (férfiak jobban örökítik, mint a nők), de korai gyermekkorban is kialakulhat. Kialakulásának oka lehet, hogy erőltetett módú vagy tempójú az olvasni tanulás, vagy egyéb, közvetlen/közvetve traumatikus élmények, ami kihat az olvasásra. Ezt számos módon felismerhetik a hétköznapokban, többféle jele is lehet. Hasonlóan kinéző betűk tévesztése, hasonlóan hangzó betűk tévesztése, magánhangzók keveredése, felesleges betűk vagy szótagok megjelenése, rossz szótag és/vagy betű sorrend, lassú olvasás, rossz szövegértés, nehezen beszél, fejletlen szókinccs, új dolgok nehéz megtanulása (szöveg, vers), rossz memória, rossz tér-idő tájékozódás, stb. Természetesen ennek többféle kezelése is lehet az érintett személytől függően, de összességben mindnél elmondható, hogy a tanulmányi eredményük nem feltétlen tudja a valós tudást tükrözni. A különböző pedagógusoknak, tanároknak törekedni kell arra, hogy ilyen esetekben is meglegyen a tanulónak az esélye, hogy valós tudását mutathassa be, legyen alkalma felkészülni megfelelően. Erre általános javaslat nem adható, helyzethez mérten kell alkalmazkodni. Ezenkívül az olyan gyakorlati módszerek, mint a játékoság, a változatosság, multiszenzoriális módszerek (vizuális, auditív, kineztiázis anyagok gazdag felhasználása), a nyelv mélyebb megismerése (amely több ismeretet, és ezzel nagyobb önbizalmat ad az egyénnek az olvasáshoz), a tanítás során egyszerre csak rövid anyag közvetítése, változatos szemléltetőanyagok használata, az elegendő idő biztosítása a feladatoknál, nemcsak a diszlexiás,

hanem az egészséges gyermekek számára is nagy segítséget jelenthet. (DISZLEXIA, AZ OLVASÁS ZAVARA, 2023)

A diszgráfia az írás zavarára utal, ezen belül a diszortográfia gyakorlatilag a helyesírás zavarát jelenti. Ez egy összetett folyamat, közvetlen kapcsolatban áll a hallási észlelés, a figyelési készség, a memória minőségével. A diszgráfia olyan írászavar, amely az írás grafomotoros jellemzőinek zavarában nyilvánul meg (betűk felismerhetősége, írás gyorsasága, téri elrendezés, központosítás, betűk használata, stb.), valamint a fonológiai-nyelvi jellemzők zavarában (nyelvtan, mondatszerkezet, helyesírás), és ennek a kettőnek az együttes előfordulásában. Okai sokrétűek lehetnek, például a beszédhallási/látási/mozgási/térbeli érzékelő képesség fejletlensége, a szükséges képzetrendszerek fejletlensége, stb. Alapvetően a diszgráfiának kettő megjelenési módja van. Formai- és tartalmi diszgráfia. Különböző módokon próbálhatnak meg ezeken a nehézségeken segíteni a pedagógusok, fontos az adott körülménynek megfelelő alkalmazás. Alapjában segíthet, ha fejlesztjük a gyermek releváns készségeit, mint például kézügyesség. Ezen felül meg kell próbálni különböző eszközök alkalmazását, például eltérő tollak, eltérő füzet/papírminőség, emellett nagy mennyiségű gyakorlás is alkalmas lehet, valamint természetesen a lelki támasz, beszélgetés is javíthat a situáción. (BME Hallgatói Szolgáltatási Igazgatóság, 2023) (Andrea B. S., 2023)

A diszkalkulia olyan tanulási zavar, amely a matematikai fogalmak, műveletek, eljárások elsajátítása és alkalmazása során jelentkezik. Okai szintén többértűek lehetnek, adott esetben kombináltak is akár. Lehet konkrét agyi fejlődési rendellenesség, múltbeli betegség okozta hatás, felmenőktől öröklött tulajdonság, neveltetés közbeni negatív hatású környezet, egyéb zavarok közvetlen/közvetett hatása, stb. Leginkább 4 típus különíthető el. Grafikus diszkalkulia, olvasási diszkalkulia, emlékezeti diszkalkulia, gondolkodási diszkalkulia. Mivel a diszkalkulia gyanús gyerekeknél más és más nehézségek, problémák jelentkezhetnek, így általános és minden tanulót vizsgáló feladatokat nem lehet összeállítani. Fontos ennek minél előbbi felismerése, mivel egyre később egyre kevésbé visszafordítható a folyamat. A tanár a segítő hozzáállással tudja ezen hátrányt korrigálni, az alapok újratanulásával és megszilárdításával, valamint a megfelelő diszkalkulia vizsgálat és az ott meghatározott terápián való részvétel javaslása. (Aladárné, 2000)

A leginkább öröklött módon hozott különleges bánásmódot igénylő körülmény, amikor valamilyen mozgásszervi vagy érzékszervi fejlődési rendellenessége van a tanulónak, vagy akár ezek kombinációja. Ezen hiányok gyakorlatilag könnyebben kezelhetőek, mivel vannak célzott hiánypótló megoldások és eszközök minden mozgás- és érzékszervi területre, emellett adott esetben a tanulással közvetlen kapcsolatban álló intellektuális területek sértetlenek. Például mozgáskorlátozottak számára akadálymentesített épületek és tantermek, látáskárosultak számára audiotapintás párosan alapuló segítő tananyagok, hallássérültek számára vizuális-írott segítő anyagok, néma tanulóknak írás és mutogatás lehetősége, avagy ezek kombinációja akármilyen rokkantsági forma ellen.

Emellett sajátos nevelési igény kategóriába tartoznak még a súlyosabb pszichológia zavarok is, mint például autizmus, skizofrénia, azonban ezen eseteknél jóval nagyobb a szerepe a pszichológiai háttérnek. Sokszor ezen tanulók esetében sokkal korlátozottabb a segítő módszerek elérhetősége, adott esetben közösségbe is csak korlátozottan integrálhatóak, több szakfigyelmet igényelhetnek hosszútávon is akár.

Valamint meg kell említeni a mérsékeltbb szinteket is a sajátos nevelési igényeken belül. Sok esetben gyakorlatilag nem határozható meg egy-egy konkrét kategória, minimális zavarral, hátránnyal rendelkeznek csupán. Ilyen az, amikor bizonyos hosszútávú figyelemzavarral, koncentrációs nehézséggel küzd a tanuló. Ennek nem kell elérnie a sarkosított hiperaktivitási szintet, csupán annyit jelent, hogy az idővel egyenesen/exponenciálisan arányosan csökken a tanuló figyelme. Gyakorlatilag egy bizonyos idő elteltével nem tud érdemben tovább koncentrálni az adott témára, mindenképpen ekkor valamivel meg kell törni a figyelem folytonosságát, szünetet tartani. Természetesen a figyelési készség több aspektustól is függ, például fáradtság, téma szeretete, közösség szeretete. A korábban felsorolt sajátos nevelési igények azok, melyek leginkább elkülöníthetőek, valamint a hétköznapi ismereteinkkel leginkább értelmezhető és felismerhető. Természetesen ezeken kívül számos egyéb kategória is létezik.

Sajátos nevelési igényű tanulók közoktatásba kapcsolása

Napjainkban az akár kisebb társadalmi csoportokat érintő kérdések, megkülönböztetések is nagyobb figyelmet kapnak, mint a múltban, szociálisan érzékenyebbek vagyunk bizonyos tekintetben, ez lehetőséget biztosít az SNI-s tanulók érdekképviseletére, erre a múltban kevesebb lehetőség kínálkozott. Az SNI-s diákokkal számos alapvető bánásmód különíthető el, mely nem a konkrét megsegítésükre vonatkozik.

Az integráció szinonima szava az együttnevelés, fogadás. Ennek lényege, hogy az SNI-s gyermekek az szakterminológia szerint átlagos tanulókkal közös élet- és tanulási térben vesznek részt az oktatásban. Ezáltal gyakorlatilag minden intézmény elérhető minden személy számára, megkülönböztetésmentesen jelentkezhetnek a tanulók és vehetnek részt az oktatásban. Az integrációnak is lehetnek különböző szintjei: helyi, lokális integráció; szociális integráció; fordított integráció; spontán integráció; funkcionális integráció. (Tudománygyetem, 2023)

Az inklúzió inkább jelent egyfajta szemléletmódot, attitűdöt. Szinonima szava a befogadás, amit a gyakorlatban használnak. Ez gyakorlatilag egy olyan nevelési típus, ami gyermekközpontú. Figyelembe veszi a különböző tanulók különböző igényeit és tulajdonságait. Igyekszik a különböző segítségnek köszönhetően minden tanulónak megadni az egyenrangúság esélyét és érzetét egymáshoz képest. A fogadó iskolában (integráció) az SNI-s gyermek csak jelen van, különleges igényeit nem veszik figyelembe, nem segítik célzott módon a tanulás vagy egyéb problémái során. Az inkluzív (befogadó) iskolai oktatás és nevelés az integrált nevelés továbbfejlesztett formája. A befogadó intézmény pedagógusai az egyéni kibontakoztatás és fejlesztés szemléletét képviselik. Inklúzió során át kell alakítani az egész rendszert, differenciáltan oktató és együttműködésen alapuló rendszert kell létrehozni, amely alkalmazkodni tud a gyerekek sokféleségéhez. (Tudománygyetem, 2023)

A szegregációnál az SNI-s gyermek oktatása, fejlesztése elkülönített helyen valósul meg. Ez általában egy speciális intézményt jelent, ahol több, különböző szakterületen tevékenykedő hozzáértő személy foglalkozik az SNI-s gyermek igényeinek megfelelő célorientált tudás- és személyiségfejlesztéssel. Ezen intézményes nevelési forma a múltban volt gyakoribb, ekkor a különböző szempontból, de az átlagostól eltérő nevelési módot igénylő gyermekeket, embereket a hétköznapi tanulókkal együtt nevelni nem lehetett eredményesen, mivel a társadalmi elfogadottság ennek terén egy lényegesen alacsonyabb színvonalat képviselt. Az első szegregált intézményt 1770-ben hozták létre Párizsban, ez a siketeket segítette. Természetesen ennek elengedhetetlen előfeltétele volt a gyógypedagógia tudományának egy megfelelően fejlett szintre jutása. Mindez hazánkban 1802-ig váratott, ekkor nyílt meg a Váczi Királyi Magyar Siketakadémia. (Tudománygyetem, 2023) (Szegregáció-integráció-inklúzió, 2023)

Sajátos nevelési igényű tanulók támogatása a felsőoktatásban

A munkám és tanulmányaim során volt lehetőségem bepillantást nyerni, megismerni egy olyan felsőoktatási programot, ami a kiemelt figyelmet igénylő tanulókra irányul.

A felsőoktatási törvény előírja minden intézmény számára, hogy kötelesek segítséget nyújtani, többlet tanulási lehetőséget biztosítani a kiemelt figyelmet igénylő tanulók számára. Természetesen ennek megvalósulása sokféle mód és eszköz alapján történhet, illetve számos tényezőtől függhet. Lehet infrastruktúra, eszköz, módszer szinten megjelenő, például akadálymentesítés bizonyos formája, de lehet humánerőforrással kivitelezett extra tanórák, tanulást segítő megbízottak vagy önkéntesek, pszichológusok stb. A legtöbb egyetemen van kortárs mentor program. Viszont mindenhez tőke szükséges, így ezek kivitelezéséhez is. Ennek biztosítása természetesen részben az egyetem feladata, másrészt az egyetemet fenntartó alapítvány vagy állam irányából érkező támogatások is fordíthatók ilyen célokra. Itt kiemelendő például, hogy egy kiemelt figyelmet igénylő tanuló után a felsőoktatási intézmények nagyobb összegű hallgatói normatívában részesülnek az államtól, mint egy átlagos diák esetén. Mindemellett pedig külső támogatóktól kapott anyagi vagy eszköz támogatások is megjelenhetnek az oktatásban.

Az egyik legfontosabb aspektus az lenne, hogy a társadalom általános ismereteit bővítsük az SNI-s (bővebben a kiemelt figyelmet igénylő) emberekkel kapcsolatban. Sok esetben az általános vélekedés

a megkülönböztetés, lenézés, a kivételezés megkérdőjelezése. Mindez a felsőoktatásból szerzet tapasztalatok alapján egyetemi szinten javul a normál hétköznaphoz, vagy akár a középiskolai szinthez képest. Felsőoktatásban általánosságban elfogadóbbak az emberek saját és interjúalanyaim tapasztalatai alapján, ez vélhetően részben a koncentráltabban jelen lévő magasabb intellektusnak köszönhető, illetve jelenleg már a tanárok képzésébe is be van építve valamennyire az SNI kezelése, azonban az idősebb oktatókra például ez nincs hatással, ekkor kerül képbe adott esetben a felnőttképzés kérdésköre. A már közoktatásban hosszú évek vagy évtizedek óta dolgozó tanárok szemléletét is lehetne és kellene bővíteni ilyen irányba.

A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME) keretei között működik egy, általánosan a felsőoktatásban egyedülálló kezdeményezés, mely az SNI-s hallgatókat igyekszik segíteni, ez a Korrepetitor Program. Az említett rendszerben való részvételhez legfontosabb egy esélyegyenlőségi regisztráció az érintett hallgatótól, melynek a lényege, hogy az előzetes hivatalos (meghatározott szerv vagy szervek által kiállított) orvosi diagnózist alátámasztandó egy újabb felmérés keretében meghatározzák, hogy a tanuló milyen többletszükségletre jogosult az egyetemi órákon, zárthelyiken való részvételkor. Az adott tantárgyakhoz tartozó és kikérhető segítségüket (például többlet idő zárthelyi dolgozatnál) minden félév jelezniük kell az adott oktató irányába előre, illetve adott esetben a zárthelyik előtt is újra a megfelelő dokumentumokkal alátámasztva annak hitelességét. Fontos kiemelni, hogy korrepetitor csak olyan, szintén hallgató személy lehet, aki BME egyetemi jogviszonnyal rendelkezik az érintett időszakban. Ha minden feltétel teljesül, a korrepetitor egy kétoldalú szerződés keretei között vállalja, hogy az érintett hallgatót segíti egy konkrétan megnevezett tantárgyból az éppen aktuális félév időtartamában, cserébe meghatározott munka alapú ösztöndíjfolyósításban részesül. Egy korrepetitornak több hallgatója és több felelős tantárgya is lehet, valamint egy hallgató is kaphat több tantárgyból, akár több korrepetitortól segítséget.

Egy felelős személlyel készítettem interjút a program még mélyebb megismeréséhez. Gondolatai alátámasztják a korábbi bekezdésben általam alkotott képet felsőoktatásról, azon belül az SNI helyzetéről. A korrepetitorok bérezését, ösztöndíját az egyetem által kapott emelt összegű hallgatói normatíva fedezi, ugyanakkor a Korrepetitor Programban dolgozók bérezését maga a BME állja. A Korrepetitor Program célja nemes és helytálló, az tanulásban rászoruló hallgatók támogatása, valamint távlati céllal a normál hallgatók közé integrálás irányába való személyiségfejlesztése. Tapasztalatai alapján sokszor az emberek nincsenek is tisztában vele, mit is takar az SNI, csak a kivételezés kirívó számukra, vagy ellentétes esetben, hogy a gyermek „buta vagy lusta”. Kijelentendő, hogy tökéletes megoldás nem létezik az SNI-s emberekkel való foglalkozáshoz, főleg nem rögtön, így bármilyen fejlesztő célzatú tevékenység a fejlődő szemléletmódban már előrelépés a korábbi állapothoz viszonyítva.

A vizsgálat módszertana

A vizsgálat során saját kérdéseket fogalmaztam meg személyiségük és az SNI-s állapotukhoz kapcsolódva, hogy részletesebb bepillantást nyerjek tanulmányaikat akadályozó és segítő tényezőkre, valamint alapvető intellektuális és viselkedésbeli képességeikbe, jellemzőikbe. Ezek a kérdések egységesek voltak a vizsgálat összehasonlíthatósága érdekében. A saját kérdések mellett minden résztvevő 4 azonos kérdőívet töltött ki. Ezen kérdőívre adott válaszokat összegeztem és vizsgáltam meg.

Az 1. kérdőív egy becslő skála a tanuló intellektuális képességeinek feltérképezéséhez, 1 és 4 közötti értékek adhatóak meg. Elvi alapját Howard Gardner alkotta meg, mi szerint az intelligenciánk egy többszörösen összetett, inhomogén képződmény, vagyis mindenkinek más területek az erősségei, vannak fejlettebbek és visszamaradottabbak párhuzamosan is akár. Testi/kinesztéziás intelligencia: a test fizikai mozgásaihoz kötődik, de hozzá tartozik az agynak a mozgásokat irányító, magasabb rendű műveleteket végző területe is. Interperszonális (személyközi) intelligencia: elsősorban a személy-személy kapcsolatokban és a kommunikáció során működik. Logikai/matematikai intelligencia: a deduktív és induktív gondolkodással, a számokkal, és az elvont mintázatok felismerésével kapcsolatos, legtöbbször a tudományos területekkel állítják párhuzamba. Zenei/ritmikai intelligencia: a különböző környezeti hangok hangzásbeli mintáinak felismerésén, valamint a ritmusokra, ütemekre való

érzékenységen alapszik. Verbális/nyelvi intelligencia: a szavakhoz, az írott és beszélt nyelvhez kötődő intelligencia domináns szerepet tölt be a legtöbb nyugati oktatási rendszerben. Vizuális/téri intelligencia: a látásra, valamint a tárgyak vizualizálására (látva érzéklni) hagyatkozik, a belső mentális képek létrehozásának képességét foglalja magába. Intrapersonális (személyen belüli) intelligencia: akkor aktivizálódik, amikor magunk megfigyelését okozó, illetve az én belső tényezőivel kapcsolatos tudást igénylő helyzetbe kerülünk, mint amilyen az érzéseinkkel kapcsolatos tudatosság, a gondolkodási folyamatok, az önreflexió, és a spiritualitás. (Learning styles, 2023)

A 2. kérdőív a Renzulli-Hartman skála a kiemelkedő tanulók viselkedésjellemzőinek becslésére szolgál, a tehetségnek ez alapján 3 fő összetevője van. Átlagon felüli intellektuális képesség: mind az általános, mind a speciális képességeket magukba foglalják, az adott témában elérhető legmagasabb teljesítményszint. Feladat iránti elkötelezettség: a motivációhoz (cselekvésre készítő belső állapot) hasonlítható. Kreativitás: belső készítés, egyéni gondolatok megszületése, a „zseni” megnevezés egyik elengedhetetlen alkotóeleme. Renzulli eredetileg (1997) ezeket körökként ábrázolta, és a közös metszet adta ki a tehetséget, innen is az elnevezése, háromkörös tehetségfelfogás. Hartmannal társulva módosították ezen elnevezéseket, valamint bővítették egy negyedik opcióval a jelen használatos skála megalakulásához. A tehetség a magas pontszám elérését jelenti, ami nagyjából 3-as átlagtól számítható, az értékek 1 és 4 közöttiek lehetnek alapvetően.

A 3. kérdőív a tanulók tanulás iránti attitűdjét igyekszik feltérképezni, az értékek -2 és 2 között változhatnak. A kérdések különböző kategóriákhoz tartoznak, vegyesen elrendezve a válaszok függetlenségéért. Az alábbi kérdéscsoportok találhatóak meg benne: továbbtanulás, érvényesülés, magasabb iskola; érdeklődés, kutatás; elmélyülés, kitartó munka; jó osztályzat az iskolában; megfelelő közösségi pozíció társaim közt; jutalom a családban.

A 4. kérdőív a tanulási metódusokkal foglalkozik, az értékek 1 és 5 között terjedhetnek. A stílus megismerésével megtudhatjuk, hogy milyen módon képes az adott illető leghatékonyabban tanulni, avagy milyen módon tudunk számára leginkább segítséget nyújtani. A kérdőív összesen kilenc tanulási stílust különít el. Auditív-aktív: A diákok számára különböző mértékben jelent segítséget, ha tanulás közben hangosan ki is mondják az elsajátítandó ismereteket. Auditív-befogadó: A verbális ingereket preferálják, azonban ezt leginkább külső forrásból szeretik, tudják produktívan befogadni. Vizuális-ábra: Olyan ingerek segítik ekkor a tanulást, amelyek téri információkon alapulnak. Vizuális-szöveg: Ekkor a tanulás leginkább írott forrásból a hatékony. Mozgás: Ekkor a mozgásos ingereknek van szerepe a tanulásban. Csend: Ez inkább vonatkozik a tanulási környezetre. A csendes környezet javítja tanulásunk hatékonyságát, de ennek mértéke relatív. Társas: Ekkor a tanulást a csoportos munka serkenti. Értelmes: Fontos, hogy hatékony módszereket ismerjenek meg a tanulók, valamint a konkrét tudás elsajátítása is szintén fő cél, azonban nem a konkrét magolás, hanem az ismeretek megértése. Intuitív: A személy ilyenkor a logikai lépések helyett heurisztikusan gondolkodik, és nem tudja lépésekre bontani a gondolkodás folyamatát. (Bernáth László, 2015)

1. kérdőív eredményei

1. ábra: Kérdőív eredményei

1. kérdőív	Wíg Ottó	Pérez Dénes	Fenyves Nóra
Nyelvi	2,89	3,22	2,86
Logikai-Matematikai	3,22	3,22	2,86
Testi-Mozgási	3,29	3,29	2,71
Téri	3,22	2,67	3,56
Interperszonális	3,13	3,00	3,13
Intrapersonális	3,00	3,09	3,27
Zenei	2,00	1,88	1,86

A válaszok kiértékelésekor végig szem előtt tartottam az értékek nagyságát általánosan is, ugyanakkor szubjektíven is (néhány ember általánosan magasabb értékeket az, vagy ellentétben általánosan alacsony értékeket). Illetve emellett az interjúalanyokról megismert egyéb információk közötti kapcsolatot is igyekeztem feltárni.

Ottónak nem születtek kiugró értékek egyik kategóriában sem, az azonban látszik, hogy számára a zenei beállítottság nem hasznos a tanulása és mindennapjai során. A mérnöki beállítottság látszódik, mivel a matematikai-logikai aspektus az egyik legerősebb. Azonban emellett egyértelműen megállapítható, hogy számára a mozgás és a kommunikáció is serkentő hatású, valamint, ha az elsajátítani szükséges anyagrészt vizualizálhatja is. Maradandóan össze tud kapcsolni különböző megjelenésű információkat, legyen az egy színes ábra, vagy valamilyen mozgás formátum. Mindez tükrözheti adott esetben a sport iránti szeretetét is mellékinformációként.

Dénes konzisztensen viszonylag magasabb értéktartományban adta meg a válaszait, ennek tükrében kell elemeznünk azokat. Ennek fényében látható, hogy a zenei aspektus Dénes életében szinte egyáltalán nem játszik fontos szerepet, pusztán a zenehallgatás szeretetében jelenik meg az életében. Ezen kívül a magasabb értékeket elért csoportok tükrözik a mérnöki pályaválasztását, azonban viszonylag vegyes ez. Mind a logikát előtérbe helyező mérnöki, matematikai aspektusa fontos, mind az emberekkel kapcsolatos tulajdonsága (legyen ez saját magával, vagy embertársaival kapcsolatos). Ez annak is köszönhető valószínűleg, hogy élete során két viszonylag különböző életpályába is belekóstolt, gondolkodóbb, humán beállítottságú történelem szak, valamint a realisabb, jobban logikára épülő vegyész szak. Azonban az megállapítható egyértelműen, hogy értékei átlagon felüliek összességben.

Nóra a téri a személyes kérdéscsoportokban ért el kiemelten magas átlagértékeket. Ennek jelentéstartalma, hogy élete során, tanulásnál, munkánál, az új ismeretek körüljárásánál fontosak számára az emberi kapcsolatok, legyen szó saját magáról, vagy embertársairól. Szeret más személyekkel kontaktálni, világnézeteket cserélni, ugyanakkor önmaga is fontos aspektus a mindennapjai során, emellett az érzékelt tudást, ismereteket, képességeket örömmel vizualizálja, kapcsolja össze más kognitív területekkel, legyen szó ábrákról, képekről, rajzokról. Mindemellett láthatóan a zene nem játszik szerepet életében, maximum az átlagember zenehallgatási szintjéig.

Az első kérdőív arra világít rá, hogy az SNI-s tanulók is rendelkezhetnek magas intellektuális képességekkel hátráltatott körülményeik ellenére. Emellett a hasonló visszajelzésekből egyfajta általános érvényű következtetés irányába tudunk elindulni. Például az inter- és intraperszonális értékek viszonylag magasak mindhárom esetben, így az emberi kapcsolatok (mind másokkal, mind önmagukkal) fontos részt képeznek.

2. Kérdőív eredményei

Ottó a második kérdőíven a tehetségével kapcsolatos kérdéseket válaszolta meg. Tanulási jellemzők témakörben az átlagpontszáma 3, emellett kreativitásnál 2,9, motivációs jellemzőknél 3,1, valamint a vezetési-társas jellemzőknél 2,7 lett az átlagos pontszáma válaszonként. Ezek viszonylag magas értékeknek számítanak, azonban nem kiugróknak. Ez gyakorlatilag a tehetség nehezen meghatározható elméleti határának kezdete. Láthatóan egy öntudatos személyiség, aki motivált, és rendelkezik a műszaki vénával.

Dénes a második kérdőív során a tehetségével kapcsolatos kérdéseket válaszolta meg. Tanulási jellemzők témakörben 2,86, kreativitásnál 3,33, motivációs jellemzőknél 3,22, valamint a vezetési-társas jellemzőknél 2,9 lett az átlagos pontszáma válaszonként. Ezek viszonylag magas értékeknek számítanak, azonban nem kiugróak. Két értéke viszonylag kiugró, két értéke azonban csak átlagosnak, esetlegesen magasnak nevezhető. Ez gyakorlatilag a tehetség nehezen meghatározható elméleti határán áll, de mindenképpen jobb, magasabb értékek az átlagnál. A válaszaiból megállapítható, hogy magas a belső motivációja, illetve az általa érdekesnek tartott feladatokban a kreativitását is előszeretettel használja. Az első, tanulási jellemzőket körülölelő kérdéscsoportban adott válaszainak átlagán vélhetően felfedezhető az SNI okozta nehezebb körülmény, mivel az említett kérdések

közvetve vagy közvetlenül, de nagyobb részben kapcsolódik az interjú során elmondottakhoz. Vélhetően az átlagon felüli tulajdonságainak is köszönheti, hogy középiskolai tanulmányai során sem hagyta, hogy felülmúlja őt a diszgráfia.

Nóra szintén kitöltötte a második kérdőív során a tehetségével kapcsolatban feltett kérdéseket. Eredményei nem kiugróak, azonban az átlag felett állónak mondhatóak. Legnagyobb értéket a kreativitásban (3,22) szerzett, ez megfelelően alátámasztja a beszélgetés és egyéb kérdőívek során megismert személyiségét, valamint az általa választott alapszakot, ipari termék- és formatervező is. A motivációs értéke 3-as lett, ami magasnak mondható, ez mindenképp előnyös az SNI okozta nehézségek leküzdéséhez. A tanulási (2,57) és vezetési-társas (2,8) értékei átlagosak lettek, ami azt mutatja, hogy számára nem a tanulás meghatározott és számszerűsített eredményei a fontosak életségében, valamint, hogy a vezetés iránti belső késztetése nem kiugró, pusztán a társas kapcsolatok ápolást tartja fontosnak.

3. Kérdőív eredményei

2. táblázat: 3. kérdőív eredmények

3. kérdőív	Wíg Ottó	Pérez Dénes	Fenyves Nóra
továbbtanulás, érvényesülés, magasabb iskola	0,80	1,80	0,60
érdeklődés, kutatás	1,00	1,20	0,20
elmélyülés, kitartó munka	0,80	0,80	-0,20
jó osztályzat az iskolában	-0,40	0,00	-0,20
megfelelő közösségi pozíció társaim közt	0,80	1,40	1,00
jutalom a családban	-0,17	0,17	1,17

Ez alapján megállapítható, hogy Ottó belső késztetéssel rendelkezik tanulmányai művelése iránt, nem csupán gyermekkorából származó jutalmazás sarkallta a továbbtanulásra. Azonban az osztályzatok világa nem a fő mércéje, nem ez határozza meg a kialakított világképét, emellett akaratos is, mivel felesleges dolgokba nem fordít akkora energiát és munkát, mint érdeklődési területébe.

Dénes igen magas belső késztetéssel rendelkezik tanulmányai művelése iránt, nem a jutalmak határozzák meg a személyét, legyen szó elméleti síkon a jelenleg működő osztályzati rendszerről a tanintézményekben, avagy az otthoni konkrét tárgyi jutalomról. Számára maga a tudás a fontos, az általa érdekelt területekben való elmélyülés lehetőséghez mérten több irányból és módszerrel. Az viszont kijelenthető, hogy ad mások véleményére, számít a mindennapjaiban, hogy mit gondolnak róla a közvetlen kapcsolatában álló személyek. Ez lehetséges, hogy részben a diszgráfiára vezethető vissza. Ez már a kezdeteknél is egy, az átlagtól különböző bánásmódot indikált sokszor környezetétől, ennek ellenére igyekszik bizonyítani, és belső késztetést érez erre, mely eddigi tanulmányait megismerve ezidáig sikeres. Emellett általános értéknek tekinti az intellektust, valamint az intézményi oktatásban való részvételt.

A harmadik kérdőívvel Nóra tanulási attitűdje került vizsgálat alá. Megállapítható, hogy nála leginkább a tanulás jutalmazása az, ami előtérben áll. Ehhez tartozik az akár valós, kézzel fogható jutalom, melyet családjától vagy társaitól kap eredményeinek köszönhetően, de ide tartozik a kézzel meg nem fogható jutalom is, amit a társadalmon belüli dicsőség, megbecsülés jelent. Látható, hogy maga a tanulás, a dolgozás szeretete nem élteti, illetve nem igényli a hosszas és alapos problémamegoldásokat. Azonban, van belső késztetése (ennek pontos eredete nem azonosítható be) a magasabb célok elérésére, legyen szó iskoláról vagy munkáról.

A válaszokból általános irányzatnak tekinthető, ami az előző kérdőívvel is összhangban áll, hogy a közösségi szerep előtérben áll. Emellett a „hivatástudat”, a belső motiváció is fontos szerepet tölt be, ez azért is fontos, mert az SNI okozta nehézségeket ennek segítségével tudják eredményesen felülmúlni céljaik érdekében.

4. Kérdőív eredményei

3. táblázat: 4. kérdőív eredményei

4. kérdőív	Wíg Ottó	Pérez Dénes	Fenyves Nóra
Auditív-aktív	3,75	4,25	4,50
Auditív-befogadó	3,50	3,25	3,50
Vizuális/ábra	4,63	4,63	4,63
Vizuális/szöveg	3,78	3,89	2,89
Mozgás	2,50	3,33	3,00
Csend	4,17	2,83	4,17
Társas	3,50	3,17	4,33
Értelmes	3,90	4,40	3,20
Intuitív	3,50	3,00	3,25

A korábbiakat alátámasztja ez a kérdőívi eredmény is. Láthatóan Ottó csendben szeret koncentrálni nyugodt körülmények között, és igényt tart az ábrákra, képekre, amik megjeleníthetik az elhangzott vagy elolvasott tudást. Emellett a logikai kapcsolatokat képes és szereti is megérteni, ez a mérnöki lét egyik alapvető eleme, nem épít az intuitív, kapcsolatok nélküli levezetésekre, ezáltal sokkal jobban érti az anyagot, ha logikusan felépíti önmagában vagy egy külső személy számára. Azonban a mozgás szeretete a konkrét tanulási folyamatban inkább csak hátráltatná adott esetben, főként a képzeletére, memóriájára, vizualitására épít tanulás közben.

Dénes két kategóriában kiugróan magas értéket ért el, ezek az auditív-aktív és a vizuális/ábra csoportok. Ez gyakorlatilag SNI helyzete miatt kapott segítségeinek relevanciáját is alátámasztja. Úgy érti meg legjobban az adott tananyagot, új ismeretet, amivel éppen foglalkozik, ha össze tudja kapcsolni azt más körülménnyel, vagy megközelítéssel is. Legyen szó egy reprezentatív ábrázolásról, akár diagram formájában, avagy tömörítve a lényegét megfogalmazva elmondani a tanultakat a saját szemszögéből. A tanulása során nem igényli kiváltképp a csendet, valamint ugyancsak képes társaságban és önállóan is hasonló eredménnyel tanulni. Mindemellett az értelmes megnevezésű kategóriában is kiemelkedően magas pontszámot ért el. Ezen kategória alapján megállapítható, hogy a gondolkodó életszemlélet tükrözi, nem a magolás a cél, hanem az alkalmazás és hatékonyság. Ezen területeket közvetve/közvetlenül tudják hátráltatni a különböző SNI-s körülmények, így valószínűleg megfelelő, vagy akár átlagon felülinek is nevezhető eddigi eredményei köszönhetőek annak is, hogy a kiváltképp erős tanulási stílust hátráltatja, azaz pozitív kimenetelben ennek ellenére is átlagon felüli tud maradni. Az intuitív, logikai kapcsolatoktól mentes gondolkodási metodika távol áll Dénestől, ezt alátámasztja mind mérnöki, mind történelemmel kapcsolatos eddigi tanulmánya. Mindkettő viszonylag mellőzi a heurisztikus gondolatmeneteket.

A tanulási stílus kérdőív eredményeiből megállapítható, hogy Nóra a nyugodt, konszolidált környezetet szereti feladatai elvégzésére. Emellett emberek között fogékonyabb az új ismeretekre, főleg, ha mindezt sokat kommunikálva, vizuális elemek segítségével teszik. Például egy brainstorming program, ahol több, hozzá hasonló érdeklődési körű és mentalitású ember lenne jelen, vélhetően serkentené gondolkodását egy adott probléma kapcsán. Legalacsonyabb értéke a szöveggel kapcsolatos tulajdonságcsoportnál látható, ami szintén alátámasztja SNI-s leletét, miszerint lassabban gondolkodik egy átlagembernél, ami közvetett módon a koncentrációjára is hatással lehet. Láthatóan, azonban a saját tudását szívesen elmondja önmaga nézőpontjában.

Az eredmények összegzéséből levonható egyfajta előzetes megállapítás, miszerint az SNI-s hallgatók eredményes tanítása érdekében hasznos lehet számunkra, ha az oktatást, az információk átadását kiegészítjük vizuális elemekkel, serkentjük a gondolkodásukat a lényeg sokrétű közlésével. Emellett visszajelzést is kérünk tőlük, valamilyen formájú részvételt a tudásátadásban, arról való kommunikálásban. De a vizualitás a legerőteljesebb faktor.

Általános észrevételek és megállapítások az SNI-vel kapcsolatos oktatásról

A felmérésekből kiderül, világossá válik (várakozásokat alátámasztva), hogy az SNI-s diákok oktatása egy rendkívül összetett folyamat, melynek konkrét eszközeit, amik a legcélszerűbbek az adott körülmények között, nem egyszerű feladat meghatározni, kiválasztani. Az alapvető megoldások, mint többletidő, kérdések egyéb formában történő megfogalmazása (például képi illusztráció), vagy a tudás változatos formájú közlési orgánuma (például gépelve vagy kézzel írva), nem nagy többlet energiárfordítás megvalósítani az érintett oktatóknak akármilyen oktatási szintről is legyen szó. Mindez pusztán empátiát és odafigyelést igényel, ezen aspektust lehetne erősíteni a tudatosságot növelő, az SNI-t bemutató különböző kampányokkal.

Különböző nevelési, oktatási attitűdöket és módszereket kell kombináltan alkalmazni, valamint ezen felül a permanens változó körülményekhez kell aktív alkalmazkodóképességgel rendelkezni, így aknázzhatjuk ki a módszerekben rejlő lehetőségeket. Valamint a legfontosabb a törődő és empatikus hozzáállás, azonban mindez általános pedagógiai értékek is tekinthető.

Ezek alapján az oktatási szintet emelve, a felsőoktatási intézményekben ezen igényeket szem előtt tartani vélhetően jóval nehezebb, azonban ki kell emelni, hogy az egyetemi órákon is van lehetőség kisebb csoportokban dolgozni. A különleges bánásmódot igénylő hallgatók oktatása mindenképp tanulóközpontú kell, hogy legyen, emellett a diákok egyéni preferenciáit is szem előtt kell tartani meghatározott mértékben, valamint alternatív tanulási módszereket kell tudni feltárni eléjük, mivel a hagyományosak sok esetben nem elegendőek. Az élménypedagógia alkalmazása részben megoldás lehet, ez kilép a megszokott osztálytermi keretek közül, és a diákok, gyermekek saját tapasztalataira, „élményeire” épít a természet segítségével, és jól megválasztott feladatokkal, játékokkal.

Egyértelműen egy funkcionális integráció lenne a legcélravezetőbb, mikor is az idő egy meghatározott részében együtt, többi részében külön történik az SNI-s és a többi gyermek oktatása. Az SNI-s tanulók nem szigetelődnek el az „átlag” életmódtól, valamint adott esetben közelednek is ezen viselkedési forma felé. Ezzel átellenesen a többi gyermek sokkal elfogadóbbá tud válni a hátrányos helyzetű tanulóikkal való együttélésnek köszönhetően. Segíthetik őket adott esetben, valós kapcsolatok tudnak kialakulni, ezáltal beléjük nevelve az elfogadás is empátia alapvető értékeit.

Összegzés, kitekintés

Összességben elmondható, hogy három átlagon felüli fiatalember személyisége került részletesebb elemzés alá, akik a hétköznapi hátrányokon túl, az SNI okozta nehezítő életkörülményeket is le kell küzdjék napról napra. Ámbar, eddigi eredményeik alapján, rendkívül sikeresen haladnak kitűzött céljaik felé. A kérdőívek és beszélgetések alapján a szakorvosi vélemények és ezáltal szükségszerűen megítélt segítség relevanciája alátámasztható. Hármójuk közül talán Dénes önértékelési skálája tartalmaz általánosan magasabb értékeket, de egyértelműen képességeik jelen körülmények között is átlagon felüliek. Mindkettőjük jelenlegi életpályája képességeik és készségeik szerinti.

Érdemes lenne a vizsgálatot akár még részletesebben újra elvégezni egyéb szempontokat is figyelembe véve, avagy hasonló (vagy akár ugyan ezt) vizsgálatot szélesebb körben elvégezni, egyfajta általános értékítélet levonásáért. A jelenlegi három elemű minta természetesen tendenciózus ítélet megállapítására nem alkalmas. Ellenoldali véleménnyel is ki lehetne egészíteni, például a kapcsolódó eseteket miként látják a nem SNI-s hallgatók, avagy a kérdőíveken milyen pontszámot érnek el.

Számomra izgalmas és különleges élmény is volt egyaránt a kutatás elvégzése, mivel újabb oldalukat ismertem meg társaimnak, ezen nézőpont egy átlagos emberi kapcsolatban (viszonylag bensőséges információk) ritkán derülnek ki. Ezen beszélgetések is a köztünk lévő emberi kapcsolatot formálták, mélyítették, túlmutat az egyszerű tanár-diák alárendeltségi viszonyon.

Felhasznált szakirodalom

Idegennyelvoktatás nyelvtanulási nehézséggel küzdők számára: A diszlexia, diszgráfia felismerése: http://www.igyph.hu/mentorhalo/tananyag/Idegennyelv-oktats_nyelvtanulsi_nehzsggel_kzdk_szmraV2/5_a_diszlexia_diszgrfia_felismerse.html (letöltés: 2022. október 21.).

Szegregáció-integráció-inklúzió:
http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/03_david_04_15/321szegregci_integraci_inklzi.html
(letöltés: 2023. január 2.).

„Mindenképp integrálják!” – Első lépések az integráció/inklúzió felé: <http://downbaba.hu/blanka-landozasok/hogyan-indultunk-el-az-integracio-inkluzio-fele/> (letöltés: 2023. január 2.).

Kali Hajnal: Diszlexia, az olvasás zavara:
<http://ccdmures.ro/cmsmadesimple/uploads/file/rev8sp/invp/invp27.pdf> (letöltés: 2023. január 2.).

Ake Olofsson & Astrid Ahl & Karin Taube (2012). Learning and study strategies in uni-versity students with dyslexia: Implications for teaching *ScienceDirect. Procedia - Social and Behavioral Sciences* Volume 47, 2012, Pages 1184-1193
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812025347>

Szilák Aladárné (2000). Matematikatanulási nehézségek, diszkalkulia. *Acta Acad. Paed. Agriensis, Sectio Mathematicae* 27 (2000) 113–123
http://real.mtak.hu/142540/1/AAPASM_27_from113to123.pdf

Mohai Katalin & Perlusz Andrea (2020). *Útmutató az integrált és inkluzív oktatáshoz a többségi pedagógus számára.* <https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/10/utmutato-az-integralt-es-inkluziv-oktatashoz.pdf>

Bernáth László, N. K. (2015). A tanulási stílus mérése. Budapest, Magyarország.

Debora M. Kagohara & Jeff Sigafos & Donna Achmadi & Mark F. O'Reilly & Giulio Lancioni (2012). Teaching children with autism spectrum disorders to check the spelling of words: *ScienceDirect. Research in Autism Spectrum Disorders* Volume 6, Issue 1, January–March 2012, Pages 304-310
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1750946711001085>

Debreceni Bárczi Gusztáv EGYMI. (2019). *Integrálok. SNI fogalma.*
<https://integralok.webnode.hu/sni/>

ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. (2020). *Szakmai ajánlás a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel (BTMN) küzdő gyermekeket, tanulókat az óvodai és iskolai nevelésük- oktatásuk során megillető különleges bánásmóddhoz; a fejlesztő pedagógiai ellátás gyógypedagógiai tartalmaira; a pedagógiai segítség céljaira, feladataira és módszereire; valamint a BTMN tanulói jogokhoz kapcsolódó joghasználatra*
https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_alaprogramok

Tóth László (2004). *Pszichológiai vizsgálati módszerek a tanulók megismeréséhez.* Debrecen: Pedellus Tankönyvkiadó.

Milyen intelligenciával rendelkezem? (letöltés 2023. január 02).

<http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Pedagogia/84N%E1dasi/CD1/03/tanulmodszertan/08%20-%20Milyen%20intelligenci%E1val%20rendelkezem.htm>

Fazekasné Fenyvesi Margit (2019). *A pedagógiai diagnosztika elméleti és gyakorlati tartalmi megújítása.* (letöltés: 2023. január 2.).

http://www.igyph.hu/mentorhalo/tananyag/A_pedagogiai_diagnosztika_elmleti_s_gyakorlati_tartalmi_megjitsaV2/

Horváth H. Attila & Tóth-Márhoffer Márta (2011). *A sajátos nevelési igény jelenléte a Pannon Egyetemen.* Veszprém.

Saghar Sahebamei & Hossein Moradi Mokhles (2012). Educational designing based on assignment-process approach and investigation of its role on reduction learning disabilities of students having mathematics disorder. *ScienceDirect. Procedia - Social and Behavioral Sciences* Volume 46, 2012, Pages 790-794 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812013298>

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. Net Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv> (letöltve 2023. január 02.)

Irányelvek a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásához. Oktatási Hivatal. https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_alapprogramok (letöltve: 2023. január 2.).

Sajátos nevelési igény problémaköre.

http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/hunline_pedpszi/16_pedagogus_mesterseg/1121_a_sajtos_nevelsi_igny_problmakre.html (letöltve: 2023. január 02.).

Nevelésméleti és didaktikai alapok. ELTE (letöltve: 2023. január 2.) <https://www.studocu.com/hu/document/eotvos-lorand-tudomanyegyetem/pedagogia-i-neveleselméleti-es-didaktikai-alapok/sajatos-nevelési-iganyu-sni-tanulo/20255406>.

Felhasznált szakirodalom

- 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. Net Jogtár.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv> (letöltve 2023. január 2.).
- Ake Olofsson & Astrid Ahl & Karin Taube (2012). Learning and study strategies in uni-versity students with dyslexia: Implications for teaching *ScienceDirect. Procedia - Social and Behavioral Sciences* Volume 47, 2012, Pages 1184-1193
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812025347>
- Bernáth László, N. K. (2015). *A tanulási stílus mérése*. Budapest, Magyarország.
- Debora M. Kagohara & Jeff Sigafoos & Donna Achmadi & Mark F. O'Reilly & Giulio Lancioni (2012). Teaching children with autism spectrum disorders to check the spelling of words: *ScienceDirect. Research in Autism Spectrum Disorders* Volume 6, Issue 1, January–March 2012, Pages 304-310 <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1750946711001085>
- Fazekasné Fenyvesi Margit (2019). *A pedagógiai diagnosztika elméleti és gyakorlati tartalmi megújítása*.
http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/A_pedagogiai_diagnosztika_elmleti_s_gyakorlati_tartalmi_megjitsaV2/ (letöltés: 2023. január 2.).
- Horváth H. Attila & Tóth-Márhoffer Márta (2011). *A sajátos nevelési igény jelenléte a Pannon Egyetemen*. Veszprém.
- *Integrálok. SNI fogalma*. Debreceni Bárczi Gusztáv EGYMI. (2019).
<https://integralok.webnode.hu/sni/>
- *Irányelvek a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásához*. Oktatási Hivatal.
https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_alaprogramok (letöltve: 2023. január 2.).
- Juhász Valéria & Juhász István (2019). *Idegennyelvoktatás nyelvtanulási nehézséggel küzdők számára: A diszlexia, diszgráfia felismerése*:
http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Idegennyelv-oktats_nyelvtanulsi_nehzsggel_kzdk_szmraV2/5_a_diszlexia_diszgrfia_felismerse.html (letöltés: 2022. október 21.).
- Kali Hajnal: Diszlexia, az olvasás zavara:
<http://ccdmares.ro/cmsmadesimple/uploads/file/rev8sp/invp/invp27.pdf> (letöltés: 2023. január 2.).
- Milyen intelligenciával rendelkezem? ELTE.
<http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Pedagogia/84N%E1dasi/CD1/03/tanulmodszertan/08%20-%20Milyen%20intelligenci%E1val%20rendelkezem.htm> (letöltés 2023. január 2.).
- „Mindenképp integrálják!” – Első lépések az integráció/inklúzió felé:
<http://downbaba.hu/blanka-landozasok/hogyan-indultunk-el-az-integracio-inkluzio-fele/> (letöltés: 2023. január 2.).
- Mohai Katalin & Perlusz Andrea (2020). *Útmutató az integrált és inkluzív oktatáshoz a többségi pedagógus számára*. <https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/10/utmutato-az-integralt-es-inkluziv-oktatashoz.pdf>
- Neveléseméleti és didaktikai alapok. ELTE (letöltve: 2023. január 2.)
<https://www.studocu.com/hu/document/eotvos-lorand-tudomanyegyetem/pedagogia-i-neveleselméleti-es-didaktikai-alapok/sajatos-nevelesi-iganyu-sni-tanulo/20255406>.
- Saghar Sahebjamei & Hossein Moradi Mokhles (2012). Educational designing based on assignment-process approach and investigation of its role on reduction learning disabilities of students having mathematics disorder. *ScienceDirect. Procedia - Social and Behavioral Sciences* Volume 46, 2012, Pages 790-794 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812013298>
- *Sajátos nevelési igény problémaköre*.
http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/hunline_pedpszi/16_pedagogus_mesterseg/1121_a_sajtos_nevelsi_igny_problmakre.html (letöltve: 2023. január 2.).
- *Szakmai ajánlás a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel (BTMN) küzdő gyermekeket, tanulókat az óvodai és iskolai nevelésük-oktatásuk során megillető különleges*

bánásmódhoz; a fejlesztő pedagógiai ellátás gyógypedagógiai tartalmaira; a pedagógiai segítség céljaira, feladataira és módszereire; valamint a BTMN tanulói jogokhoz kapcsolódó joghasználatra ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar (2020).

https://www.oktatas.hu/koznevelés/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_alaprogramok

- Szegregáció-integráció-inklúzió:
http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/03_david_04_15/321szegregci_integraci_inklzi.html
(letöltés: 2023. január 2.).
- Szilák Aladárné (2000). Matematikatanulási nehézségek, diszkalkulia. *Acta Acad. Paed. Agriensis, Sectio Mathematicae* 27 (2000) 113–123
http://real.mtak.hu/142540/1/AAPASM_27_from113to123.pdf
- Tóth László (2004). *Pszichológiai vizsgálati módszerek a tanulók megismeréséhez*. Debrecen: Pedellus Tankönyvkiadó.